

SZAKOLCZAY LAJOS

„Kard az ének”

Hervay Gizella kiadatlan verseiről

Fiókrakosgatás közben, megfullaszt a sok papír, találtam egy kéziratköteget. Rápillantván rögtön tudtam, hogy az elveszettnek hitt paksaméta Hervay Gizellától (1934–1982) származik. Tőle kaptam ajándékba a hetvenes évek közepén-végén, amikor valamelyik kezelés – hosszabb ott-tartózkodás – végén kijött a Lipótmezőről. „Azt csinálsz vele, amit akarsz” – mondta. Az aránylag jól olvasható, szinte kötetet kitevő papírhalomból (a nagyobbik rész 5-től 125-ig van számozva) azon nyomban jó pár verset legépeltem, s el is küldtem egy-két folyóiratnak (Alföld, Tiszatáj). Amennyire tudom, hiszen nyoma volna, nem közölték. S az összegyűjtött verseket egybefogó *Az idő körei* című kötetben sem olvashatók.⁴⁶ A kéziratcsomóról, számtalan ide-oda való költözés is ludas ebben, sajnos megfeledkeztem. Viszont most annál nagyobb az örömöm. Megvan és – legyen mustra ez a közlés –, életre is fog kelni.

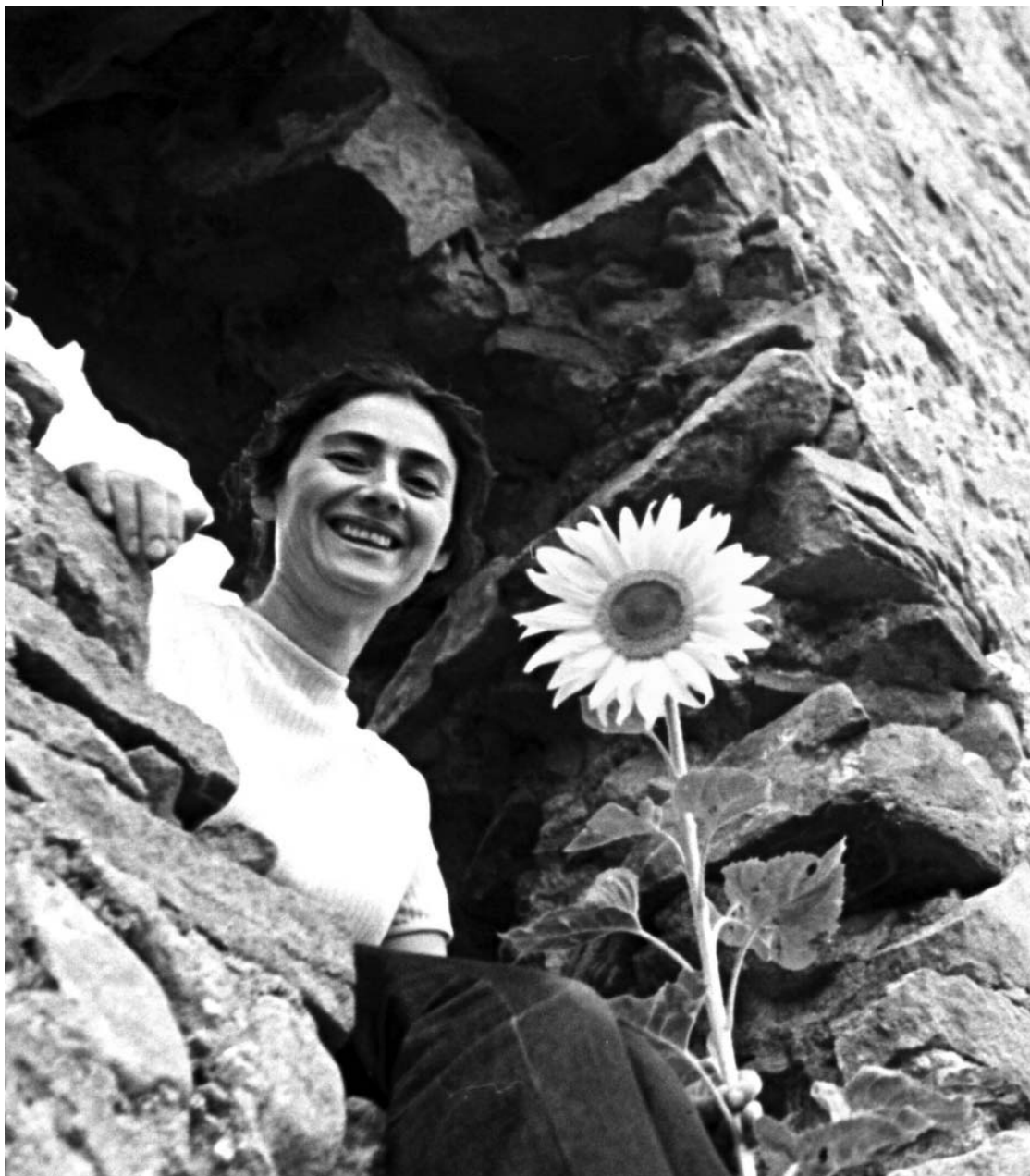
Már az is furcsa, hogy a szegény ember (jómagam hordom ezt a viseltes álarcot), aki egész életében nem gyűjtött, tele van kincssel. Igaz, aranyra, jóllehet nagyobb az értéke, nem váltható, de mindennél drágább. Kézirat vagyis etikus emlék egy züllött korból, amikor – saját bőrünkön is tapasztalhattuk – a tiszta beszéd zárkára volt ítélve. És „rácsok” közé – csak nem a fegyveres börtönőrök vigyáztak rá, hanem a fehér köpenyes ápolók – a tiszta beszédétől bedagadt torkú tiszta ember is.

Hervay Gizella, a romániai magyar irodalom első Forrás-nemzedékének jelese ilyen ember volt. Önkéntes halálig hordozta magában – s mert kibeszélhetetlen volt, kibeszélte – a megvertségét. Posztumusz kötetének címevel: lódenkabát volt Kelet-Európa szegén, amelyet gyűrt, cibált, csaknem fölismerhetetlenné pofozott a vihar. A testet, az arcot vesszőzhette, ám az etikus szólás karakterét – minden valódi költő igazmondó – nem tudta megsemmisíteni.

Amivel barátném küzdött, az a drámánál is nagyobb tragédia. Makói születésű lévén Erdélyből hazatelepült (1976), de valódi szülőföldjén éppolyan idegen maradt, mint amilyen volt a sokáig otthont jelentő idegenben. Árva volt, világ árvája, s ehhez az egyetemes büntudatként cipelt állapothoz még hozzájött a családi és baráti kört megritkító borzalmas halálok sorozata: első férje, Szilágyi Domokos saját kezével vetett véget életének, gyermekük a bukaresti földrengés áldozata lett, a kitűnő festőművész, Nagy Pál és felesége autóbalesetben halt meg. Ezek a halálok, s még Dankanits Ádámékét nem is említettem, fosztották ki Gizikét. Kergették az örületbe.

A vers számára terápia volt. Menekülés. Menekülés, ameddig lehetett. Nem tudta elviselni, hogy itthon – a szabadabb légkörben – sem élhette meg magyarságát. Úgy szólván rejtegetnie kellett a politika által már akkor is ravaszul tőrbe csalt, ugyanakkor kitüntettet – pedig hol volt akkor még a rendszerváltás! – liberális művészkörök elől. Jól érezte, hogy a változást előkészítő zűrzavaros helyzet – „tankok helyett távirányított mosoly” – csaknem olyan ártalmas (mert ezáltal is „finomodik a kín”), mint az erőszak

⁴⁶ Jelen írás egy korábbi változatát Szakolczay Lajos már közölte az *Agria* folyóirat 2008/1-es lapszámában, néhány Hervay-vers kísérőszövegeként. *Az idő körei* második, javított kiadásában (Kriterion, Kolozsvár, 2010.) a Szakolczay által az *Agriában*, illetve a *Hitel* 2008/11-es számában közölt versek már szerepelnek. Jelen szöveggözlés a teljes kéziratanyag kiadása felé tett újabb lépés. (szerk. megj.)



Fisher István fotográfiája

erőszakosabb formái. Még az ideggyógyintézetben is, József Attilát híva segítségül, azal foglalkozott, hogy a példa lehet-e kitörési pont: „ránk hagyta magát... mércének magyarországnak a nagyvilágot”.

Nem véletlen, hogy több helyütt is megoldatlan, gondolatritmusra épülő, némelykor egy-két rímhelyzetet sem megkerülő szabadverse fölé címnek azt írta: Vicsorító. Az éhes farkas néz ily végleges elszántsággal áldozatára, mint ő – ugyancsak önkívületi állapotban – a vele ellenséges (ám ama másik cselekedetével szemben föl nem zabálható) világra. A népköltészet formakincsét és szimbólumvilágát fölhasználó keservesei nem mások, mint a dalformát jól kezelő költő fájdalom-maszkjai. A kéziratköteg egész ciklust őriz belőlük.